

5. *Онiщенко Н.* Гендерні дослідження в сучасному суспільстві: проблеми, реалії, перспективи / Н. Онiщенко, С. Береза, Л. Макаренко // Віче. — 2009. — № 17. — С. 25–28.
6. *Онiщенко Н.* Правові аспекти гендерної політики в умовах подолання кризових явищ / Н. Онiщенко, О. Львова, Л. Макаренко // Віче. — 2009. — № 9. — С. 22–24.
7. *Онiщенко Н. М.* Гендерна рівність. / Н. М. Онiщенко, М. О. Томашевська // Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. — К. : Юридична думка, 2007. — 990 с.
8. *Онiщенко Н. М.* Гендерно-правова експертиза як складова правотворчого процесу в Україні / Н. Онiщенко, М. Томашевська // Порівняльно-правові дослідження. — 2006. — № 1. — С. 48–56.
9. *Онiщенко Н. М.* Гендерно чутлива політика як один з напрямів реформування правової системи України / Н. М. Онiщенко // Судова апеляція. — 2006. — № 3. — С. 8–14.
10. *Харитонов О. І.* Порівняльне право Європи: Основи порівняльного правознавства: Європейські традиції / О. І. Харитонova, Є. О. Харитонов. — Х., 2006. — 353 с.

Гольцов І. С. Порівняльно-правовий аналіз гендерного забезпечення у правових системах сучасності: інтегративний аспект

У статті проаналізовано регулювання гендерного питання у різних правових системах сучасності, узагальнено механізми регулювання, представлено дефініцію гендерного права. Автор демонструє ідентичність правових систем у контексті регулювання гендерних взаємин, пояснюючи це всесвітніми глобалізаційними та інтеграційними процесами.

Ключові слова: гендерна рівність, гендерна право, правова система, регулювання, інтеграція.

Гольцов И. С. Сравнительно-правовой анализ гендерного обеспечения в правовых системах современности: интегративный аспект

В статье проанализировано регулирование гендерного вопроса в разных правовых системах современности, обобщены механизмы регулирования, представлена дефиниция гендерного права. Автор демонстрирует идентичность правовых систем в контексте регулирования гендерных взаимоотношений, объясняя это всемирными глобализационными и интеграционными процессами.

Ключевые слова: гендерное равенство, гендерное право, правовая система, регулирование, интеграция.

Goltsov I. Comparative legal analysis to ensure gender in the legal systems of the present: the integrative aspect

The article analyzes the regulation of gender in different legal systems of today; are summarized regulatory mechanisms, presented a definition of gender rights. Author demonstrates the identity of legal systems in the context of regulation of gender relations, explaining that the worldwide globalization and integration processes.

Key words: gender equality, gender rights, the legal system, regulation, integration.

УДК 340.1

*Євген Євгенович Звонков,
студент юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

КАТЕГОРІЇ «ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ» ТА «ПРАВОВИЙ ВПЛИВ»: ЦІННІСНИЙ ПРОЯВ

Розмірковуючи про ціннісні виміри права, слід зазначити, що ця цінність може бути доктринальною, науковою, а також прикладною, цінність — у дії, динаміці, русі. Саме такими функціональними, потенційними вимірами цінності права є категорії «правове регулювання» та «правовий вплив».

Правове регулювання — це особлива регламентація суспільних відносин. Вона являє собою систему різноманітних юридичних засобів: норми права, юридичні факти, правові відносини, встановлення праводієздатності громадян і правового статусу громадян, визначення компетенції органів держави, правового становища громадських організацій, юридичних осіб та інших суб'єктів громадян.

Правове регулювання — це регламентація суспільних відносин засобами загальнообов'язкових правил поведінки і заснованих на них приписів індивідуального значення, що забезпечується у необхідних випадках державним примусом. Категорія «правове регулювання» виражає динамічну сутність всієї юридичної надбудови, вона характеризує активно-творчу сторону права, відображає процес перетворення його із можливості у дійсність [1, с. 76–81].

Процес регулювання спрямований на широке коло суб'єктів суспільних відносин (держави, нації, організації, органи держави, громадяни).

Правове регулювання можна охарактеризувати як особливий формалізований метод державної регламентації дій суб'єктів права з метою спрямувати їх поведінку відповідно до інтересів громадян, суспільства і держави, отже, у цьому — його безумовний ціннісний потенціал.

Правове регулювання потребує комплексного вивчення складових у їх нерозривній взаємодії, як цілісної системи. Воно складається з певних ланок, що перебувають у взаємодії: кожна з них впливає з попередньої. Тому правове регулювання передбачає системний аналіз, а також створення системи юридичних категорій, що відображає багатогранний процес регулювання.

При вивченні правового регулювання вчені-юристи неодноразово наголошували на необхідності розрізняти такі поняття, як «правове регулювання» та «правовий вплив». Правове регулювання та вплив збігається в окремих частинах і цілому в часі, оскільки відображають один і той самий процес.

Правове регулювання являє собою складну єдність структурних елементів, яку необхідно досліджувати і вивчати саме комплексно, у взаємозв'язку всіх елементів. Слід також мати на увазі, що зв'язок між елементами будь-якої цілісної системи, в тому числі і правового регулювання, досить обмежений. Зміна того чи іншого елемента в ній викликає тією чи іншою мірою зміну інших елементів. Прикладом може бути зміна правової норми, здійснення юридичного факта тощо. Так, наприклад, зміна правової норми може як наслідок викликати виникнення, припинення або зміну правовідносин суб'єктів права.

Наведені приклади свідчать про взаємозалежність елементів правового регулювання і в той же час демонструють, що правове регулювання — це дійсно цілісна, єдина система. Вона має необхідну стійкість, органічність, упорядкованість. Для неї характерна наявність різних функціональних зв'язків: прямий (норма права — юридичний факт — правовідносини) і зворотній (правовідносини — норма права).

Разом із тим взаємозалежність окремих елементів системи регулювання не позбавляє їх відносної самостійності. По-перше, сам факт окремого існування ланки регулювання (юридичного факта, наприклад) уже свідчить про сукупність властивих їй окремих ознак, що виокремлює її серед інших ланок. По-друге, саме певна кількість ланок правового регулювання дозволяє нам говорити про систему, певну сукупність елементів.

Систему правового регулювання складають норми права, юридичні факти, правові відносини, акти реалізації [2, с. 40–56].

Перераховані елементи не вичерпують всіх форм і засобів правового регулювання. Важливу роль у системі регулювання відіграють праводієздатність громадян, правовий статус різних організацій, суб'єктивні права, юридичні обов'язки тощо.

Вивчення правового регулювання як цілісної системи потребує також аналіз методів регулювання, тобто сукупності його юридичних прийомів і засобів (способів), що пронизують процес регулювання. Також пізнання правового регулювання передбачає виявлення його соціальної ефективності (ціннісний вимір дієвості права). Таким чином, аналіз правового регулювання як цілісної системи повинен складатися із дослідження умов ефективності регулювання, процесу правового регулювання, соціальних результатів регулювання [3, с. 313–320].

Умови ефективності правового регулювання поділяються на об'єктивні і суб'єктивні. Об'єктивними умовами є соціально-економічний стан суспільства, форми власності, політичний

режим, державний устрій тощо. До суб'єктивних умов належить: а) всебічний аналіз тенденцій розвитку суспільних відносин; б) вибір оптимального варіанта регулювання (правового методу, форми нормативного чи індивідуального акта); в) чітке визначення мети (завдань) регулювання; г) своєчасність правотворчості; г) удосконалення чинного законодавства; д) забезпечення стабільності правового регулювання; е) ясність, чіткість правових приписів; є) активність правозастосовчих органів; ж) свідомість, психологічна підготовленість громадян у здійсненні ними суб'єктивних прав і юридичних обов'язків.

Процес правового регулювання складається з таких взаємопов'язаних стадій, кожна з яких характеризується різними особливостями:

1. Організаційна стадія, в яку входять:

- визначення праводієздатності громадян;
- встановлення правового статусу громадян;
- визначення компетенції органів влади;
- встановлення правового положення різних юридичних осіб (господарських, громадських тощо організацій);

2. Перехідна (трансформаційна) стадія настає після здійснення суб'єктами права юридично значущих дій, що тягнуть певні юридичні наслідки. Це стадія юридичного факта, після якої встановлюється конкретний правовий зв'язок між суб'єктами права засобами їх суб'єктивних прав і юридичних обов'язків. Ця стадія складається з двох взаємозв'язаних, але самостійних частин юридичного факта і конкретних правовідносин;

3. Заклучна стадія (результат правового регулювання) — це наслідки, що були досліджені в процесі регулювання. Вона, як правило, закріплюється в актах реалізації і проявляються у:

- реалізованих громадянами суб'єктивних правах і обов'язках;
- виконанні органами держави завдань;
- реалізації юридичної відповідальності тощо.

Розглянувши попереднє питання, хотілося б звернути увагу на взаємообумовленість правового регулювання і правового впливу, що перебувають у тісному взаємозв'язку, але не збігаються повністю, а співвідносяться як частина і ціле. Найголовніша їх відмінність — це різний обсяг дії. Якщо правове регулювання в усіх випадках повинно бути зв'язаним з процесом регламентації дій учасників суспільних відносин, то правовий вплив здійснюється і поза межами цієї регламентації. Правове регулювання — це особливий формалізований метод державної регламентації дій суб'єктів права. За часом воно збігається зі строком дії норми права, а правовий вплив має свої строки, форми і методи впливу, що не збігаються з усіма компонентами правового регулювання. Норма права може бути відміненою, тобто не здатною здійснювати регулювання суспільних відносин, але вона може залишатися в пам'яті людей і при цьому впливати на їх свідомість.

Норми права мають дві властивості: можуть впливати на поведінку людей і регулювати її.

Впливати на поведінку людей можуть мотиви закону і наміри законодавця, але саме собою це не регулює суспільних відносин, не породжує конкретних правовідносин.

Будь-яке регулювання є, безумовно, певним впливом, але не будь-який вплив є регулюванням, тобто нормуванням суспільного життя.

Необхідною власністю правового регулювання повинна бути здатність регламентувати відносини на основі юридичних норм [4, с. 29–31]. Правове регулювання, вказуючи суб'єктам права вид і межі дії, передбачає правові наслідки (позитивні і негативні), воно забезпечене силою державного примусу. А для правового впливу ця чіткість, визначеність нехарактерна.

Правове регулювання охоплює всі форми впливу права на суспільне життя: правотворчість, виховний вплив права, здійснення правових приписів у конкретних діях суб'єктів права, забезпечення виконання цих приписів, тобто саму правомірну поведінку, а також все, що створює основу і передумови для такої поведінки, забезпечує її.

Сфера правового регулювання охоплює, на нашу думку, також пропаганду права і перевірку доцільності й ефективності дії правових норм.

Слід мати на увазі, що правове регулювання — це тільки один із багатьох аспектів дії права в суспільстві. Воно характеризує спеціально-юридичний, а не інформаційний, орієнтаційний чи мотиваційний вплив на поведінку і діяльність суб'єктів права.

Соціальна роль права значною мірою проявляється за допомогою впливу на волю і свідомість людей. Цей вплив здійснюється як у процесі дії права на учасників суспільних відносин (поза конкретними правовідносинами), так і безпосередньо під час правового регулювання.

Правовий вплив здійснюється через загальні правовідносини, які існують постійно, оскільки існує постійний зв'язок суб'єктів права з державою і між собою. Учасники суспільних відносин дотримуються правових норм постійно, хоча деякі з них можуть ніколи не стати учасниками певного виду правовідносин. Одночасно з впливом одних норм може здійснюватися правове регулювання інших, зокрема, використовуються суб'єктивні права, застосовуються норми права, базуючись на правозастосовних актах.

У цих випадках також відбувається вплив права на волю і свідомість людей, оскільки неможливо уявити жоден із моментів правового регулювання як механічний вплив правової норми й автоматичне безсвідоме підкорення їй людей.

Правовий вплив може бути охарактеризований як всебічна і багатогранна (психологічна, державно-вольова, формальна, нормативна тощо) дія права.

Правове регулювання — це спеціальна дія права, що відрізняється за формою і змістом, яка здійснюється через суб'єктивні права й обов'язки суб'єктів права, що виступають суб'єктами конкретних правовідносин. У цьому випадку йдеться не про простий вплив права (вплив на почуття, думки), а строго визначені приписи можливої та необхідної поведінки.

Відмінність правового регулювання від правового впливу полягає у тому, що при впливі відсутній державний примус як один з елементів правового регулювання.

Якщо правовому регулюванню властивий і примус, і переконання, добровільне виконання, то правовий вплив характеризується не тільки відсутністю примусу, а й неможливістю його застосування.

Проте було б недоцільним як основний критерій відмежування правового впливу від правового регулювання розглядати в останньому наявність примусу. Відсутність примусу в процесі правового регулювання є однією з відмінних рис дії права у демократичному правовому суспільстві, в якому механізм правового регулювання діє переважно без необхідності постійного примусу, зберігаючи його лише як можливість. Правове регулювання у цих випадках, а правовий вплив завжди ніби поєднується, збігаються з іншими видами соціального регулювання (нормами моралі, звичаями тощо), де відбувається соціальна регуляція поза державним примусом.

Правове регулювання — це регулювання поведінки людей засобами правових велінь. Головне тут — усвідомлені правомірні дії суб'єктів не щодо норм права та їх оцінки, а юридично значущі вчинки, здійснені відповідно до правових вимог.

При правовому впливі суб'єкти права відчують на собі його дію, повідомляючи ті положення, які висуває законодавець і які впливають із правових настанов (приписів, норм, заборон тощо).

При правовому регулюванні таке сприйняття у суб'єкта може бути відсутнім, але механізм регулювання повинен спрацювати як тільки відбудуться всі умови, необхідні для дії правової норми.

При правовому впливі відбувається певна дія на суб'єктів права, досить часто визначаються їх вчинки і рішення, але не має чіткого, регламентованого, формально-визначеного і гарантованого порядку, який є при правовому регулюванні.

Варіантність поведінки при впливі права значно ширша, ніж у процесі правового регулювання, де конкретні правовідносини створюють певні рамки, у межах яких зобов'язані діяти суб'єкти права.

Правовий вплив відрізняється від правового регулювання і за об'єктом, на який вони спрямовані. Об'єктом правового впливу є свідомість і поведінка людини, а об'єктом правового регулювання — суспільні відносини: економічні, політичні, соціальні, національні, майнові, особисті тощо.

Відмінність впливу і регулювання полягає і в тому, що право може впливати на правовідносини, формуючи у людей певні погляди, оцінки права, законності, ставлення до них тощо, а регулювати правосвідомість воно не в змозі. Право щодо правосвідомості виступає лише як фактор впливу, а не як регулятор, що певним чином формує думки і викликає відчуття.

Таким чином, межі правового впливу і регулювання неідентичні. Вплив охоплює більш широку соціальну сферу, має більш різнобічний соціальний прояв.

Розглядаючи процес впливу права на людей в аспекті його відмінності від правового регулювання, слід порівняти вплив і таку форму реалізації права, як дотримання правових норм. В останньому випадку норми права дотримуються добровільно, без втручання правоохоронних органів держави. Дотримання полягає у здійсненні необхідних дій або в утриманні від заборонених дій.

Є думка, що у випадках дотримання правових норм відбувається саме вплив, і немає правового регулювання. Отже, можна стверджувати, що правовий вплив реалізується і шляхом дотримання суб'єктами права у межах загальних правовідносин правових норм.

Більш складний взаємозв'язок правового впливу і такої форми його реалізації, як використання правових норм.

Використання — це активне здійснення суб'єктами права своїх суб'єктивних прав, що впливають із норм права. Використання (реалізація) суб'єктивного права, як правило, здійснюється у межах конкретних правовідносин. У випадках використання права відбувається правове регулювання у конкретних правовідносинах, хоча дії їх суб'єктів добровільні і здійснюються за ініціативою громадян.

Про вплив не можна казати тільки тому, що застосовується чи не застосовується правова норма. Він може бути перевірений і за шкалою «дотримання», яка слугує одним із показників різнобічного впливу права на суспільний розвиток.

Отже, правове регулювання і правовий вплив — категорії, що перебувають в одній площині, не збігаються, неідентичні. Правовий вплив більш широке явище, ніж регулювання. Критерієм розмежування правового регулювання і впливу можуть бути види правовідносин, що відрізняються за рівнем їх врегулювання і за ступенем юридичного зв'язку їх суб'єктів. У такий спосіб можемо ще раз пересвідчитися, що вказані категорії слугують ціннісному виміру права, з одного боку, і його потенційній здатності — з другого.

Список використаних джерел

1. *Тарахонич Т. І.* Правове регулювання: теоретичні аспекти / Т. І. Тарахонич // *Правова держава*. — 2001.
2. *Систематизація законодавства України: проблеми та перспективи розвитку*. — К., 2003.
3. *Загальна теорія держави і права: підруч.* / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. — Х. : Право, 2009. — 584 с.
4. *Зайчук О. В.* Мова закону і юридична техніка : матеріали міжнар. наук. конф. / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. — 2004. — Вип. 5. — С. 29—31.

Звонков Є. Є. Категорії «правове регулювання» та «правовий вплив»: ціннісний прояв

Виклад, запропонований у статті, спрямований, з одного боку, на розгляд співвідношення та узгодженості категорій «правове регулювання» і «правовий вплив», з другого — на потенційну спроможність правового регулювання і правового впливу як явищ соціальної дійсності. Крім того, окремий вектор розгляду спрямований на констатацію ціннісного виміру прикладного спрямування категорії «правовий вплив» (зокрема, вплив на правову свідомість, правову ментальність, культуру тощо).

Ключові слова: правове регулювання, правовий вплив, цінність права, правова свідомість, правовий менталітет, культура.

Звонков Е. Е. Категории «правовое регулирование» и «правовое воздействие»: ценностное проявление

Изложение, предложенный в статье, направлен, с одной стороны, на рассмотрение соотношения и согласованности категорий «правовое регулирование» и «правовое воздействие», с другой — на потенциальную способность правового регулирования и правового воздействия как явлений социальной действительности. Кроме того, отдельный вектор рассмотрения направлен на констатацию ценностного измерения прикладного направления категории «правовое воздействие» (в частности, влияние на правовое сознание, правовую ментальность, культуру и т. д.).

Ключевые слова: правовое регулирование, правовое воздействие, ценность права, правовое сознание, правовой менталитет, культура.

Zvonkov Ye. Categories «legal regulation» and «legal effect»: value-expression

Statement of proposed article aims, on one side, to the correlation and consistency categories of «legal regulation» and «legal influence», and on the other — the potential ability of legal regulation and legal influence as phenomena of social reality. In addition, a separate review vector directed to ascertain valuable measure applied direction of the category «legal influence» (in particular — the impact on the legal consciousness, legal mentality, culture, etc.).

Key words: legal regulation, legal influence, the value of law, legal consciousness, legal mentality and culture.

УДК 340.1

*Ірина Ігорівна Макаренко,
студентка юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗГЛЯДУ

Юридичні факти як явище правової дійсності виникли давно та мають тривалу історію. Поява юридичних фактів як самостійного правового явища відбулася одночасно з формуванням права як засобу перетворення суспільних відносин. Правове регулювання як форма соціального управління ефективне і приводить до встановлення необхідних правових наслідків лише тоді, коли пов'язане з оптимальною та вираженою системою фактичних обставин, які виступають юридичними фактами. З розвитком права система юридичних фактів видозмінюється, забезпечуючи більш глибоке проникнення права у суспільні відносини [1, с. 9].

На сьогодні питання щодо поняття і змісту юридичних фактів є предметом вивчення та аналізу з боку представників науки різних галузей права. Особливо науковий інтерес з цього напрямку зріс у сучасних умовах реформування українського суспільства, коли постає питання щодо вдосконалення і перегляду окремих правових категорій, понять і вироблення нових концептуальних підходів до вирішення проблем правової науки [2, с. 98].

Юридичні факти досліджувалися у працях представників вітчизняної та зарубіжної наукової правової думки із загальної теорії права та галузевих наук, зокрема: С. Алексєєва, С. Зінченко, О. Іоффе, В. Ісакова, С. Кечек'яна, Г. Кикотя, М. Козюбри, А. Міцкевича, П. Недбайла, Н. Оніщенко, А. Піголкіна, П. Рабіновича, О. Скакун, І. Сливича, Л. Солодовник, Ю. Толстого, Р. Халфіної, Л. Явича та ін.

Метою статті є аналіз існуючих у юридичній науці підходів до розуміння юридичних фактів та з'ясування особливостей їх правової природи.

Поняття «факт» широко застосовується у науці. Більш глибоке уявлення про характер юридичних фактів формується із філософського поняття факту. У філософській літературі існує декілька його значень [3, с. 200]. По-перше, фактом називають фрагмент дійсності. Це, так би мовити, перший ступінь формування цього поняття. По-друге, факт виступає як елемент дійсності, даний людині у сприйнятті, у чуттєвому досвіді. По-третє, факт — це вже не просто сприйняте, а певним чином відображене, оформлене й осмислене явище (емпіричний факт). По-четверте, факт, утягнутий до орбіти певної теоретичної системи, осмислений за допомогою її категоріального апарату (теоретичний факт). У теоретичному аспекті факт мислення повертається до явищ дійсності через їхній внутрішній зв'язок, розкритий у теорії. Таким чином, у філософському розумінні факт — це явище об'єктивної реальності, відображене у певній ідеальній системі.